

Jusuf Osmani

Opštinski arhiv, Priština, Nikole Tesle, 43

DOKUMENAT IZ 1937. O ULOZI I DELATNOSTI KPJ

UDK 930.25 : 329.15 (497.1) »1937«

Pregledni članak

Dokumenat iz fonda Državnog tužilaštva u Prizrenu u Arhivu Kosova u Prištini osvjetljava komunističku ulogu i akcije u periodu dolaska Josipa Broza Tita na čelo Partije, augusta 1937. godine. Partija tada povećava svoju aktivnost i postaje opasnija za tadašnju vlast. To uočavaju organi koji preuzimaju još konkretnije mere radi suzbijanja komunističke akcije, propagande i aktivnosti.

Arhiv Kosova u Prištini za period između dva svetska rata poseduje obilatu arhivsku građu pravosudne delatnosti, kao što su, npr., okružni, sreski, prvostepeni, šerijatski i opštinski sudovi, zatim javna tužilaštva, muftijstva i dr.

U tim pravosudnim fondovima možemo naći razne korisne podatke, gotovo iz svih vrsta delatnosti, jer — kao što se zna — i u sudovima su se prelamala mnoga veoma važna politička, društvena, privredna i druga pitanja. Unutar tih pitanja korisnih podataka ima i o radu, ulozi i delatnosti KPJ u zemlji. Jedan od arhivskih dokumenata koji osvetljavaju komunističku ulogu i akcije je i dopis Višeg Državnog tužilaštva u Skoplju, br. 397/37 od 15. novembra 1937. godine, koji je dostavljen Državnom tužilaštvu u Prizrenu; dokumenat je Više tužilaštvo dobilo od Ministarstva unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije. Iz ovog dopisa vidi se da je cilj tadašnjih vlasti sprečiti i onemogućiti komunističku delatnost u Jugoslaviji, koja je za njih bila toliko opasna, služeći se pri tome raznim metodama kojima bi kompromitirali Komunističku partiju, suzbili njezinu aktivnost i dr. Zatim je preko obaveštajne službe trebalo otkriti komuniste koji su se uvukli i delovali u raznim društvenim i državnim ustanovama, političkim organizacijama i dr.

Sve se to poklapa s periodom posle dolaska Josipa Broza Tita na čelo Partije, augusta 1937. godine. Do tada je organizaciono stanje u

Partiji bilo doista teško. Ali Partija svoj preobražaj doživljava u procesu dolaska druga Tita na svoje čelo, kada se pred Partijom i drugom Titom postavljaju i prvi, novi zadaci: konsolidacija i obnavljanje partijskih organizacija, povratak partijskog rukovodstva u zemlju, uspostavljanje veza sa organizacijama i povratak poverenja u rukovodstvo. Tito se založio za strogu disciplinu i budnost, za poštovanje stroge konspiracije. Njegova se genijalnost u ovome prelomnom partijskom periodu sastoji u tome što on Partiju sve uspješnije povezuje sa seljaštvom, omladinom i drugim pripadnicima nacionalno potlačenih naroda i narodnosti, tako da je ona izrasla pred drugi svetski rat u revolucionarnu avangardnu snagu svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Partija tada povećava svoju aktivnost i postaje sve opasnija za tadašnju vlast. To uočavaju i organi vlasti, koji odmah počinju preduzimati još veće i još konkretnije mere radi suzbijanja komunističke akcije, propagande i aktivnosti. To se vidi najbolje iz navedenog dokumenta, koji je dat u celini u prilogu. (U njemu ima i faktografskih i dr. grešaka, a one su lako uočljive; npr. KPH nije osnovana krajem juna već 1/2 augusta 1937.)

Dokumenat je okružnica; jedan se primerak čuva u Arhivu Kosova, Fond Državnog Javnog tužilaštva u Prizrenu, kut. br. 2, br. KP. 397/37. Dokumentat je originalan, pisan je na pisaćoj mašini, ćirilicom, na srpsko-hrvatskom jeziku, potpisan vlastoručnim potpisom Višeg državnog tužila, pečatiran je pečatom Višeg Državnog tužilaštva Kraljevine Jugoslavije u Skoplju. Na kraju dokumenat nosi broj i datum prijema od strane Državnog tužilaštva u Prizrenu — Kp-28 od 19. XI 1937.

— ooOoo —

VIŠE DRŽAVNO TUŽILAŠTVO

Kp. Br. 349/37

15 novembra 1937 godine

Skoplje

DRŽAVNOM TUŽIOŠTVU

PRIZREN

Državno tužioštvo kod državnog suda za zaštitu države pod Kp. Br. 62/37/1 dostavilo je ovome tužioštvu pod Br. I 56.838 od 6 novembra 1937 god. raspis sledeće sadržine:

»Akcija komunističke partije Jugoslavije, dosledna odlukama IV Zemaljske konferencije, od decembra meseca 1934 god. i načelnim uputima VII Kongresa komunističke internacionale, pristupila je u toku ove godine konsekventnom provođenju i ostvarivanju ranije stvorenog programa, prilagođavajući do krajnjih mogućnosti svoju ilegalnu razornu delatnost opštim i političkim prilikama naše zemlje.

Komunistička partija Jugoslavije u svom manifestu od januara meseca o.g. iznela je osnovne ideje i principe, na kojima ima da bazira njen budući rad, stvorila je jasno obeležen okvir, u kome će se kretati njeno partijsko delovanje.

Kao osnova ovog rada, istaknuta je na prvom mestu borba za demokratiju, građanska prava i slobode, preuređene države na bazi suverene i slobodno izražene narodne volje, a sve to uz aktivnu saradnju sa ostalim političkim strankama građanskog društva.

Januarskim manifestom od strane komunističke partije Jugoslavije, odnosno njenog centralnog vođstva, pristupilo se doslednom sprovođenju teoriskih dogmi lenjinizma, koje put socijalne revolucije ne označavaju kao pravu i nepromenljivu liniju, već neprekidno prilagođavanje aktualnim prilikama, traženje borbenih saveznika u postojećem građanskom društvu, da bi se u danom času, prelaženjem od nižih ka sve višim i savršenijim formama borbe, pristupile krajnjem cilju — provođenju socijalne revolucije.

Ovim lenjinističkim načelom, koje je u odlukama VII Kongresa Kominterne razrađeno i modifikovano prema raznim sektorima borbe, naši komunisti prešli su od reči na delo, od teorije na praksu.

Uspešne provale komunističkih foruma i organizacija koje su u toku 1936 god. provedene u svim pokrajinama naše države, stvorile su kod partijskog vođstva uverenje, da ilegalni rad treba skrenuti na legalnu liniju, i pod maskom legalnosti aktivnom saradnjom sa svim onim faktorima društvenog i javnog političkog života, koji su im sa svojim koncepcijama, cilju i obliku borbe, najbliži, nastavili sa svojim destruktivnim radom. Time se postizava dvoje. Partijski rad provaden u formi legalnosti, sačuvanje od policijskog progona i kaznene sankcije, zemaljskih zakona, a istovremeno lakše sa ovim putem približiti širokim narodnim a posebice seljačkim masama, koje po svom mentalitetu i shvatanju nisu sklone socijalnim prevratima. Lakše je prići masama sa ovim parolama, koje odgovaraju momentalnim njihovim potrebama i željama, nego otvorenim pozivom na građansku revoluciju.

Operišući sa ovim činjenicama, naši komunisti pristupili su stvaranju posebnih pokrajinskih stranaka, kako bi svoje delovanje što više prilagodili prilikama pojedinih pokrajina naše zemlje. U okviru komunističke partije Jugoslavije, stvorena je najprije komunistička stranka Slovenije, a koncem juna ove godine i komunistička stranka Hrvatske.

Još na IV zemaljskoj konferenciji, stvoren je konkretan program pokrajinskih partija rečima: »radi jačanja borbe, radi olakšanja i ubrzanja razvitka vlastitog kadra i redova radnika koji pripadaju ugnjetenim narodima, konferencija donosi odluku, da se u okviru komunističke partije Jugoslavije osnuje komunistička partija Hrvatske

i komunistička partija Slovenije, a u najbližoj budućnosti komunistička partija Makedonije. Internacionalistički karakter i partijsko-političko i organizaciono jedinstvo komunističke partije, koja deluje na teritoriji države Jugoslavije, neće biti oslabljena, jer će komunistička partija Hrvatske i komunistička partija Slovenije, biti sastavni delovi komunističke partije Jugoslavije, imati u njenom rukovodstvu predstavnike i potčinjavati se, zajedničkom rukovodstvu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.

Po osnivanju ovih stranaka, Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije razradio je detaljan plan budućeg partijskog rada, na bazi i načelima, koja će najbolje odgovarati prilikama današnjice. Proglas koji je upućen sa konstituirajućeg Kongresa, jedne i druge stranke, sastavljen je tako, da upravo dosledno akceptira ideje i zahteve opozicionih partija, usvaja njihov program i nudi borbeni savez opozicionim političkim vođama.

Taktika i manevar komunista u ovom pravcu, došli su do svog punog i pravog izražaja u pisanju komunističke štampe, povodom osnivanja komunističke stranke Hrvatske.

Kao prva zadaća nove stranke postavlja se »borba za nacionalnu slobodu hrvatskog naroda«.

Druga zadaća za koju će se boriti komunistička stranka Hrvatske, jeste »građanska prava i sloboda«. U oktobarskom broju »Proleter« detaljnije se razlaže ova zadaća rečima: »Borba protiv fašizma i svake reakcije a za demokratska prava i slobode — to je jedna od bitnih zadaća komunističke stranke Hrvatske. Komunistička stranka Hrvatske bori će se protivu nacionalnog šovenizma, a za bratski sporazum svijui naroda Jugoslavije. U tom cilju ona će se u duhu proglaša CK KPJ, zalagati za slobodu izbora, za konstituantu, koja će suverene i bez majorizacije rešiti pitanje državnog uređenja. Slobodna zajednica slobodnih naroda, te mora postati Jugoslavija.

Osnivanje komunističke stranke Hrvatske ima značaj ne samo za hrvatski narod. Njome je sve ono što je pošteno i napredno u Jugoslaviji dobilo vernog saveznika u borbi protiv reakcije i fašizma, protiv nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja, protiv rata i mržnje među narodima. Ali ona se u prvom redu, obraća svome hrvatskom narodu i onim pokretima i strankama, koje se danas bore za slobodu hrvatskog naroda i njegova narodna i ljudska prava«.

Pod naslovom »Komunistička stranka Hrvatske i hrvatski narodni pokret« raspravlja se na vešt i taktičan način o dodirnim tačkama idejama i programu nove partije i političkog programa Udružene opozicije a posebice SDK.

Tretirajući pitanje izbora, saziva i zadatka Konstituante, što je naglašeno još u januarskom manifestu, ovde se kaže:

»Komunistička stranka Hrvatske okupila je u sebi sinove Hrvatske radničke klase, siromašnog seljaštva i radne inteligencije, okupila

je u sebi prekušane borbe za nacionalno i socijalno oslobođenje hrvatskog naroda. U toj borbi ona nije sama. Ogromna većina hrvatskog naroda okupljena je u HSS, a srpski živalj u hrvatskoj u SDS. Obje te stranke udružene su u seljačkoj demokratskoj koaliciji. Formuliramo ona pitanja u kojima se politika SDK i KSH dodiruju i po kojima je saradnja ne samo moguća već i potrebna u interesu hrvatskog naroda.

1. borba za pravo samoodređenja i slobodan razvitak hrvatskog naroda;

2. borba protivu unutrašnjeg i vanjskog fašizma. S tim u vezi borba za mir i spoljna politička orijentacija na tabor država koje su za mir;

3. borba za slobodnu i suverenu Konstituantu;

4. borba za poboljšanje materijalnog položaja seljaštva, radništva, zanatlija i ostalih srednjih slojeva; i

5. borba za bratsku slogu među narodima Jugoslavije, a protiv raspirivanja šovinizma.

To su pitanja pod kojima će komunistička stranka Hrvatske lojalno sarađivati sa SDK uverena da će tada pobjeda biti lakša i brža i da će ta pobjeda već danas donesti koristi hrvatskom narodu. Polazeći od toga komunisti će se boriti zajednički sa svim demokratskim partijama, za svaku korisnu reformu, pa bila ona i najsitnija?

Iz svega ovoga može i mora se izvesti jedini pravilan zaključak, a to je, da komunisti ne podbacuju ideju provođenja socijalne revolucije, oni idu nepokolebivo socijalističkoj izgradnji društva, ali se hvataju za sporazum i saradnju sa političkim grupacijama postojećeg građanskog društva, kao za aktuelnu kariku u svom revolucionarnom lancu.

Boreći se za demokratska prava i slobode, ističući parole nekog fiktivnog nacionalnog ugnjetavanja i borbe za poboljšanje ekonomskog položaja seljaštva, radništva i ostalih srednjih slojeva, komunisti pred širokim narodnim masama ovim putem traže svoj plasman. Saradnja sa raznim političkim građanskim partijama, treba samo da olakša ovo pristupanje narodnim masama, treba da bude jedan korak u napred u borbi za ostvarenja krajnjih komunističkih ciljeva.

Primenjena taktika naših komunista u vezi je sa izmenjenim držanjem Sovjeta, po pitanju stvaranja svetske revolucije. Poznato je da je u poslednje vreme boljševički režim preneo svoje revolucionarnu politiku na čisto diplomatski teren, gde se od strane boljševičkih političara tendenciozno stvaraju sukobi između imperijalističkih država i provocira rat, kako bi se ovim putem srušio ne samo fašizam, već i kapitalističko društveno uređenje.

Mesto ćelija i ilegalnog rada u masama, nastupilo je uvlačenje komunista u razne legalne ustanove i društva, stvaranje raznih liga i

udruženja, gde se ne propagira otvoreno komunizam, već se tajno i skriveno raspiruje klasna mržnja i stvara društvena zabuna. Ovo isto radi se i putem štampe.

Rad naših komunista kao i rad komunističkih partija ostalih zemalja, samo je refleks ove izmenjene politike Sovjeta — posledica »boljševičke evolucije«. Komunistički akteri i vođe u pojedinim državama rade ono što im diktira Moskva, koja danas predstavlja centar ove opasne i podmukle zavere, protivu građanske demokratije i postojećeg društva na celom svetu. Na ovom terenu politika Kominterne i zvanična inostrana sovjetska politika, istovetne su., partijski pravci u svim zemljama predstavljaju danas slepo oruđe obične agente i špijune — Sovjetske odnosno Staljinove imperjalističke politike u svojoj i protiv svoje rođene zemlje.

Izložena promena komunističke taktike u obliku pretapanja i kolaboracije sa faktorima političkog života postojećeg društva, predstavlja težak problem za sve one, koji stupaju u borbu sa destruktivnim radom komunista.

Nameće se pitanje na koji način bi se moglo onemogućiti i sprečiti ovaj prikriveni komunistički rad, ova podzemna akcija, začaurena u legalni oblik, a koja je u toliko opasnija, ukoliko je jače ograđena legalnim okvirom.

Na koji način bi se moglo najcelishodnije i uspešno demaskirati pravu pozadinu, smisao i sadržaj svih onih kompromisnih ponuda, koji se od strane komunista stavljaju pojedinim političkim partijama, a pred širokim masama razotkriti demagogiju komunista u njihovom lažnom zauzimanju za neku demokratiju, ekonomska prava i interese naroda.

Sva ova pitanja delikatna i teška nameću se u ovom času i traže svoje rešenje. Neka principijelna uputstva ili pravila, koja bi vredila za sve slučajeve, ne može se ovde dati. Organi državne vlasti, koji su u ovom opštem delovanju u očuvanju javnog reda i mira i zaštiti postojećeg državnog poretka, zvani na prvom mestu da se bore protivu komunističke akcije, treba da svoje preventivne i represivne delovanje podešavaju svakoj konkretnoj situaciji onako kako će se postići najveći uspeh. Modaliteti suzbijanja i onemogućavanja komunističkog rada, svakako će biti raznovrsni prema sredini u kojoj se primenjuju. Potrebno je na vreme zapaziti i ispitati svaku novu formu komunističke akcije, koja će se i sa njihove strane kao i do sada podešavati prema raznim okolnostima, kraju i duhu sredine u kojoj se provodi.

Nesumnjivo da će se i ovde moći uspešno primeniti sistem obaveštajne službe, kako bi se pravovremeno otkrilo uvlačenje i delovanje komunista u raznim društvima, ustanovama, političkim organizacijama i td. U svakom slučaju gde se otkrije njihov rad, potrebno je da se isti demaskira pred samim vodećim ličnostima u tim društvima i orga-

nizacijama. Na pogodan način usmenim kontaktom sa vodećim ličnostima u javnom životu pa i putem štampe, treba otkrivati i žigosati novu komunističku taktiku, i pred javnošću otkriti njen pravi smisao.

Detalji ovoga važnog delovanja moraju se prepustiti zdravoj oceni i rasuđivanju organa pojedinih državnih vlasti, koji će najbolje na terenu oceniti, šta je u danom momentu najoportunije i najkorisnije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova čast je dostaviti prednje s molbom, da se ovom predmetu pokloni puna briga i pažnja, kako bi se komunistička akcija izloženog oblika i smera onemogućavala, a demagoško i trajne trovanje širokih narodnih masa komunističkim zabudama, na svakom koraku sprećavale.

Istovremeno Ministarstvu je čas umoliti, da se o svim zapažnjima na svom području pravovremeno dostavljaju izveštaji, kako bi se od strane Ministarstva davale potrebne direktive.

Dostavljam tužioštvu prednji raspis Ministarstva unutrašnjih poslova radi znanja.

(Pećat)

VISI DRŽAVNI TUŽILAC,
(Potpis — nećitak)

SUMMARY

1937, DOCUMENTS ON THE WORK AND ROLE OF THE YUGOSLAV COMMUNIST PARTY

The coming of Josip Broz Tito as Party leader, in august 1937 is lighted by documents from the record-group of the State Persecution in Prizren now found at the Kosovo Archive in Pristina.

At that time the Party became more active and thus more dangerous to the government of the period.

Severe and more concrete action was undertaken to suppress all communist actions, propaganda and activity.